ତପସ୍ୱିନୀ

ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର

ଏକାଦଶ ସର୍ଗ

09 August 2009

(Last updated: ୫ ଏପ୍ରିଲ୍ ୨୦୧୦)

http://www.iopb.res.in/~somen/GMeher

ଏକ ଦିନ ଦିନନାଥ ପୃଥ୍ୱୀ-ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ
ଶ୍ରମ-କ୍ଲମେ ଅବୟବ-ତେଜ କରି କ୍ଷୀଣ,
ପଶ୍ଚିମ ଜଳଧି ନୀଳ ସଲିଳରେ ସ୍ନାନ-
ଲାଳସାରେ ଯାଇ ଗାଢ଼େ ହେଲା ମଜ୍ଜମାନ ।
ମୁରୁଛି ନ ପାରି ନାଥେ ହୋଇ ଅତି ଦୀନ
ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ନ ରହି ତାଙ୍କ ପଛେ ଗଲା ଦିନ,
ନ ଜାଣଇ ପତି ବିନା ପତ୍ନୀର ଯେ ଦଶା
ସରଳା ନଳିନୀ ବାଳା ନ ଛାଡ଼ିଲା ବସା ।
କ୍ଷଣମାତ୍ରେ ଲୁଟି ତାର ରଙ୍ଗବାସ କୋଷ
ରଜନୀ ପାଇଡ଼ା କଲା ଗଗନେ ପ୍ରଦୋଷ,
ସୁକୁମାରୀ ନଳିନୀର ଚାହିଁ ଅପମାନ
ତ୍ରପାରେ ଶିରୀଷତରୁ ହେଲା ମ୍ରିୟମାଣ ।
ଭାନୁ ଅସ୍ତେ ବୃହଭାନୁ କରି ଆରାଧନା
ସ୍ମରିଲେ ମହେଶ-କୃପା ମୁନି ମହାମନା,
ବସିଥାନ୍ତି ଆଶ୍ରମରେ ମଣ୍ଡି କୁଶାସନ
ଭାବୁଥାନ୍ତି ମନେ ମନେ ରାମ-ସୁଶାସନ ।
ତହିଁ ସଙ୍ଗେ କୁମାରଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟତା ବିଷୟ
କି ରୂପେ ଘଟିବ ପିତା-ପୁତ୍ର ପରିଚୟ,
ଧନୁର୍ବେଦ ରାଜଧର୍ମ ଶିକ୍ଷାର ଦୁଆରେ
ଉପଗତ ହୋଇଛନ୍ତି ଏକାଳେ କୁମାରେ ।
ତାପସଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯେବେ ବନେ ଥିବେ ରହି
ମୂଲ୍ୟମୟ ସମୟଟି ବୃଥା ଯିବ ବହି,
ରାଜପୁତ୍ର ରାଜଧର୍ମେ ନ ହେଲେ ନିପୁଣ
ବନ୍ଧ୍ୟ ତରୁ ପରି ବ୍ୟର୍ଥ ହେବ ସର୍ବଗୁଣ ।
ବୀରପୁତ୍ର ନ ଲଭିଲେ ବୀରତ୍ୱ ଭୂଷଣ
ବୀରବଂଶ ପ୍ରତି ହେବ ଦୁଃସହ ଦୂଷଣ,
କେ କହିବ କୋଶଳର ରାଜସିଂହାସନ
ନ ଲୋଡ଼ିବ ଦିନେ ରାମ-ଦାୟାଦ-ରତନ ।
ଯେତେବେଳେ ରାଜ୍ୟ-ମାନରକ୍ଷଣ କ୍ଷମତା
ନ ଥିଲେ ପଡ଼ିବ ଫୁଟି ନୀତି-ଅଧମତା,
ଆଦର୍ଶବିହୀନେ ତହିଁ କେମନ୍ତେ କୁଶଳ
ହେବେ ଥାଇ କାନନରେ କୁମାରଯୁଗଳ ?
ବିଶେଷତଃ ରଘୁବଂଶ-ନୃପେ ଦାନବୀର
ସେ ଆଦର୍ଶ ଦେବ କାହିଁ ଋଷିର କୁଟୀର ?
ଅବିକଳ ରାମରୂପ, ପ୍ରତିବିମ୍ବ ପରି
କୁମାରଯୁଗଳ ଛନ୍ତି ଅବୟବ ଧରି ।
ଚାହିଁଲେ ଚିହ୍ନିବେ ରାମ ନିଜର ନନ୍ଦନ
ଶତ୍ରୁଘନ କରିଦେବେ ସନ୍ଦେହ ଖଣ୍ଡନ,
କୁମାରଙ୍କୁ ନେଇ ଦେଲେ କରିବେ ଗ୍ରହଣ
ତା' ହେଲେ ନ ହେବ ଆଉ ଆମ୍ଭର ଗର୍ହଣ ।
କିନ୍ତୁ ସେ ତ ଏକମାତ୍ର ଅପବାଦ ଭୟେ
ପତିବ୍ରତା ଜାଣି ଜାଣି ନିଷ୍ଠୁର ହୃଦୟେ,
ଦୋହଦିନୀ ଦୟିତାକୁ ବିପିନେ ପ୍ରେରଣ
କରିଛନ୍ତି ଛଳ କରି ଦୋହଦ-ପୂରଣ ।
ସନ୍ତାନ ମମତା ତାଙ୍କ ହୃଦୟେ ସମ୍ଭବ
ବାରବର୍ଷ ପରେ ହେବା ନୁହଇ ସମ୍ଭବ,
ପୁତ୍ରସ୍ନେହ ଅର୍ପିଛନ୍ତି ପ୍ରକୃତିଙ୍କ ପ୍ରତି
ନିଶ୍ଚୟ ଲୋଡ଼ିବେ ତାଙ୍କ ସମ୍ମତି ସମ୍ପ୍ରତି ।
ନିଜର ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତି ଆସ୍ଥା ନାହିଁ ଯାର
କି ହେବ ବୁଝାଇ ଆମ୍ଭେ କହିଲେ ହଜାର,
ଏ ବିଷୟ ବିଧିସୁତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହିତ
ପରାମର୍ଶ କରିବାର ଅବଶ୍ୟ ବିହିତ ।
ଏ ସମୟେ ରାଜଦୂତ ଯୋଡ଼ି କରପତ୍ର
ପ୍ରଣମି ବାଲ୍ମୀକି କରେ ଦେଲା ଏକ ପତ୍ର,
ପାଠ କରି ମୁନିବର ହେଲେ ଅବଗତ
ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଅଛି ବାଞ୍ଛାସିଦ୍ଧି-ପଥ ।
କରିଛନ୍ତି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଜା ନିମନ୍ତ୍ରଣ
ଅନୁଷ୍ଠିତ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞର କାରଣ,
ଭାବିଲେ ମୁନୀନ୍ଦ୍ର ବିଧି ହୋଇ ଅନୁକୂଳ
ଭାବନା-ସାଗର ପାଶେ ଦେଖାଇଲେ କୂଳ ।
ଯଜ୍ଞଦରଶନ ପାଇଁ ମୁନିପୁତ୍ର ବେଶେ
କୁମାରଙ୍କୁ ଘେନିଯିବା ଶିଷ୍ୟ-ବ୍ୟପଦେଶେ,
କୁଶ ଲବ ଯଜ୍ଞକ୍ଷେତ୍ରେ ବୁଲି ସ୍ଥାନ ସ୍ଥାନ
କରିବେ ନବୀନ କାବ୍ୟ ରାମାୟଣ ଗାନ ।
ରାମକଥା କରି ପ୍ରୀତି-ପୀୟୂଷ ବର୍ଷଣ
ନିଶ୍ଚୟ କରିବ ଜନ-ମନ ଆକର୍ଷଣ,
ଶ୍ରୀରାମ ସଦୃଶ ଦେଖି କୁମାରଙ୍କୁ ଜନେ
ରାମ-ପୁତ୍ର ବୋଲି ନିଶ୍ଚେ ବିଚାରିବେ ମନେ ।
ନିଜେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନିଜ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ରୂପେ
ହୃଦୟ ମଜ୍ଜାଇ ଦେବେ ପ୍ରୀତି-ସୁଧା-କୂପେ,
ରାମ ହେଲେ କୁମାରଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣେ କୁଣ୍ଠିତ
କଉଶଲ୍ୟା ନ ହେବେ କି ଅବନୀ-ଲୁଣ୍ଠିତ ?

କରି ନାହିଁ ବୈଦୀହୀଙ୍କି ରାବଣ ସ୍ପରଶ
ରାମାୟଣେ ଶୁନି ସର୍ବେ ଲଭିବେ ହରଷ ।
ଅନଳରେ ହୋଇଛନ୍ତି ସତୀ ପରୀକ୍ଷିତ
ଶୁନିଲେ ନ ହେବ କାହା ତନୁ କଣ୍ଟକିତ ?
ପ୍ରକାଶିତ ରାମାୟଣ ଭାରତୀ ଆଲୋକ
ଅପବାଦ-ତମ ଛାଡ଼ିଦେବେ ତିନିଲୋକ ।
ଏହିରୂପେ ମନେ ମନେ ଭାବି ମୁନିବର
ଅତୀବ ହରଷେ ହେଲେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ-ଅନ୍ତର,
ବିଶ୍ରାମ ଆଦେଶ ଦେଇ ଦୂତେ ମିଷ୍ଟଭାଷେ
ଶିଷ୍ୟଗଣେ ନିୟୋଜିଲେ ଚରଚା ସକାଶେ ।
ଜାନକୀ ନିକଟେ ଯାଇ ହର୍ଷେ ମୁନିବର
ଜଣାଇଲେ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞର ଖବର,
ଆସିଅଛି ରାମଦୂତ ଧରି ନିମନ୍ତ୍ରଣ
ଶିଷ୍ୟଗଣ ଘେନି କାଲି କରିବି ଗମନ ।
ତହିଁ ସଙ୍ଗେ କୁଶ ଲବ ଯିବେ ଯଥା ଶିଷ୍ୟ
ଦେଖିବେ ବହୁତ ମୁନି ଲଭିବେ ଆଶିଷ,
ମହର୍ଷି ପ୍ରସ୍ତାବ ସତୀ କରି ସମର୍ଥନ
କୁମାରଙ୍କ ଭାର ଗାଢ଼େ କଲେ ସମର୍ପଣ ।
ତହୁଁ ଋଷି ଅନ୍ତେବାସୀମାନଙ୍କୁ କହିଲେ
“ଅଶ୍ୱମେଧ ଦେଖିଯିବା ଯାମିନୀ ପାହିଲେ,
କୁଶ ଲବ ସହିତରେ ସତୀର୍ଥ ସକଳ
ସଜ ହୋଇ ଧରିଥିବ ପାଥେୟ ସମ୍ବଳ ।
ବାବା କୁଶ ଲବ ବୀଣା ସଙ୍ଗେ ଥିବ ଧରି
ସଫଳ କରିବ ଶିକ୍ଷା ସୁସଙ୍ଗୀତ କରି,
ଯେଉଁ ରାମ ରାମାୟଣ କାବ୍ୟର ନାୟକ
ହୋଇଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭ ହୃଦ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ।
ସେହି ରାମ କରୁଛନ୍ତି ଏହି ମହାଯାଗ
ଆସିବେ ବହୁତ ଦେଶୁଁ ବହୁ ମହାଭାଗ,
ଆସିଥିବେ ବିଭୀଷଣ ଲଙ୍କା-ଅଳଙ୍କାର
ଅସୁରସଂହତି ସହ ସିନ୍ଧୁ ହୋଇ ପାର ।
ଭଲ ଭଲ ଭଲ୍ଲୁ କପି ଅଙ୍ଗଦପ୍ରମୁଖ
ଆସିବେ ସିଗ୍ରୀବ ସଙ୍ଗେ ହର୍ଷେ ମାଜି ମୁଖ,
ମଣନ୍ତି ଯେ ଲୋଷ୍ଟଖଣ୍ଡ ସମ ସାନୁମାନ
ଅମିତବିକ୍ରମଶାଳୀ ବୀର ହନୁମାନ ।
ମୁଦେ ହୃଦେ ଘେନି ସୀତାଦତ୍ତ ମୋତିହାର
କରୁଥିବେ ତହିଁ ସିଂହ ସଦୃଶ ବିହାର,
ବିବିଧ ପ୍ରାଳକମାଳେ ମଣ୍ଡି କଳେବର
ଆସିଥିବେ ଗୁହ ସଙ୍ଗେ ଅସଂଖ୍ୟ ଶବର ।
ଯେ ଦୁର୍ଲଭ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ-ପ୍ରେମ-ଆଲିଙ୍ଗନ
ଭ୍ରାତୃଭକ୍ତି ବଳେ ହେଳେ କରି ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ।
ଅଗ୍ରଜ-ପାଦୁକା ଥୋଇ ରାଜ-ସିଂହାସନେ
ଯାପିଲେ ଚଉଦ ବର୍ଷ ଫଳମୂଳାଶନେ,
ଜୀବନ ଉନ୍ନତ କଲେ ବାନ୍ଧି ଯଟାଜୁଟ
ଊର୍ଦ୍ଧମୁଖେ ଚାହେଁ ଯାହା ହିମାଚଳକୂଟ ।
ସେ ଭରତ ଥିବେ ତହିଁ ରାମେ ଅନୁସରି
ବିଷ୍ଣୁପଦେ ବିଧୁତୁଲ୍ୟ କିର୍ତ୍ତିକାନ୍ତି ଧରି,
କ୍ଷଣଜନ୍ମା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖିବ ତହିଁରେ
ଯା ସମ ଦ୍ୱିତୀୟ ଜଣେ ନାହାନ୍ତି ମହୀରେ ।
ନିଜେ ବଜ୍ରଧର ଯାର ଭୟରେ ଚଳିତ
ତା ଦର୍ପ ସେ କରିଛନ୍ତି ପୟରେ ଦଳିତ,
ମେଘନାଦ-ବଧବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ କାଳାନଳ
ରାବଣ-ହୃଦୟେ ପଶି ଜଳିଲା ପ୍ରବଳ ।
ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗ-ବଳ ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ
କରି ଉଗ୍ରତର କଲା ରାକ୍ଷସ-ପ୍ରଧାନ,
ତହିଁ ତପ୍ତ କରି ତାର ପ୍ରଦୀପ୍ତ ଶକତି
ନିକ୍ଷେପିଲା ଧରି କୋପେ ସଉମିତ୍ର ପ୍ରତି ।
ଶକତି ଆଘାତ ଜାତ କ୍ଷତର ଲକ୍ଷଣ
ବକ୍ଷେ ପୃଷ୍ଠେ ବହି ସାର୍ଥନାମା ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ,
ଆଖିରେ ଦେଖିବ ଯାହା ଦେଖିଛ ଅକ୍ଷରେ
ଗାଇବ ସଭିଙ୍କ କଥା ସର୍ବସମକ୍ଷରେ ।
ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣିବେ ଶତ ଶତ ନରପତି
ତପଃପ୍ରଭାପୂର୍ଣ୍ଣତନୁ ଶତ ଶତ ଯତି,
କେହି ପଚାରିଲେ ତହିଁ ତୁମ୍ଭ ପରିଚୟ
ବୋଲିବ, ‘ବାଲ୍ମୀକି-ଶିଷ୍ୟ ଆମ୍ଭେ ଭ୍ରାତୃଦ୍ୱୟ ।’
ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯେବେ କରିବେ ଆହ୍ୱାନ
କରିବ ଛାମୁରେ ତାଙ୍କ ରାମାୟଣ ଗାନ,
ପଚାରିଲେ ପରିଚୟ ଘେନି କୌତୂହଳ
ବୋଲିବ, ‘ବାଲ୍ମୀକି-ଶିଷ୍ୟ ସୋଦର ଯୁଗଳ ।’
ଧନ ଦେଲେ ଲୋଭ ତେଜି ବୋଲିବ ବିନୟେ
‘କି କରିବୁ ଧନ ନେଇ ତାପସ-ନିଳୟେ ?’
ତେବେଣେ ଶୁଣି ମୁନିମୁଖୁ ଅଶ୍ୱମେଧ କଥା
ବୈଦେହୀ-ହୃଦୟେ ହେଳା ଆକସ୍ମିକ ବ୍ୟଥା ।

ଭାବିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ରଘୁକୁଳ-ଚୂଡ଼ାମଣି
ଅଙ୍ଗେ ବସାଇଲେ ଆଣି ଦ୍ୱିତୀୟା ରମଣୀ,
ଧନ୍ୟ ସେହି ଭାଗ୍ୟବତୀ ଫଳିଲେ ତା' ତପ-
ପାଦପେ ସାଗର-ବଂଶ-ସିନ୍ଧୁ-ଶୀତାତପ ।
କାହିଁ କେଉଁ ରୂପେ କଲା କି ଘୋର ତପସ୍ୟା
ତପସ୍ୟାକୁ ତାର ମୋର ବଳୁଛି ଲାଳସା,
କିଏ କହିଦେବ ସେହି ତପର ନିୟମ
ନିଶ୍ଚୟ କରିବି ତହୁଁ ତପ ଗୁରୁତମ ।
କେ ଜାଣିବ ତାହା ପୂର୍ବ ତପ ବିବରଣ,
ଜାଣିଥିବେ ବଶିଷ୍ଠାଦି ମହାଋଷିଗଣ ।
ନ ହେଲେ କି କଲେ ତାକୁ ରାଜ୍ଞୀ ମନୋନୀତ ?
ତାଙ୍କ ମତେ ହୋଇଥିବେ ପ୍ରଭୁ ପରିଣୀତ ।
ଉପାୟେ ଆଣିବି ସେହି ନିଗୂଢ଼ ମନ୍ତର
ବିଚାରି ଲେଖିଲେ ସତୀ ବିନୟ-ପତର ।
"ଶରଣବତ୍ସଳ-ଧ୍ୱଜ ରିପୁ-ଗଜାଙ୍କୁଶ
ଦୁଃଖଗିରି-ବଜ୍ର ଯହିଁ ଦେଖନ୍ତି ବିଦୁଷ,
ରାଜରାଜେଶ୍ୱରଙ୍କ ସେ ପଦପଦ୍ମ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱେ
ଦୀନ ଭିଖାରିଣୀ ଦୂରୁ ନତଶିରେ ବନ୍ଦେ ।
କରିବାକୁ ମଧୁ-ଆଶା-ତିମିର ଭେଦନ
କାତରେ କାନ୍ତରେ ଥାଇ କରେ ନିବେଦନ,
ମହାରାଜ ମହାଯଜ୍ଞେ ହୋଇଛ ଦୀକ୍ଷିତ
ନବବାମା ହୋଇଥିବ ବାମାଙ୍କେ ବୀକ୍ଷିତ ।
ମୁଗ୍ଧ-ବଧୂ ମୁଗ୍ଧ ହେବ ବୋଲି ଶତଗୁଣ !
ବଢ଼ିଯାଉଥିବ ତୁମ୍ଭ ସକଳ ସଦ୍‌ଗୁଣ,
ଆଚରିତ ମହାଯଜ୍ଞେ କରିବ ପ୍ରଦାନ
ଅଶେଷ ରତନ ଧନ କ୍ଷୌମ ବସ୍ତ୍ରମାନ ।"
ସିଦ୍ଧକାମ ହେବେ ତହିଁ ଅର୍ଥି ସମୁଦାୟ
ମୋ ମାନସେ ଭିକ୍ଷା ଏକ ହୋଇଛି ଉଦୟ,
ଏ ଛାର ଭିକ୍ଷାରେ ନାଥ ନ ହେବ କୃପଣ
ଦୟା-ରତ୍ନମୟ ଦାନ-ବାରିଧି ଆପଣ ।
ମୁଁ କିଏ, ତା ଜାଣିବାର ନୁହେଁ ଆବଶ୍ୟକ
ସଦା ତୁମ୍ଭେ ତାପସଙ୍କ ଅଶାନ୍ତି-ନାଶକ,
ତାପସଙ୍କୁ କିଛି ତୁମ୍ଭ ନଥାଏ ଅଦେୟ
ମୁହିଁ ତପସ୍ୱିନୀ ମୋତେ ନ କରିବ ହେୟ ।
ଯେ ହୋଇଛି ଆଜି ତୁମ୍ଭ ଅଙ୍କର ଭାଜନ
ଭକ୍ତିଭରେ ଦେଖୁଥିବେ ଜଗତର ଜନ,
ପୂର୍ବେ ସେହୁ କରିଥିଲେ କେଉଁ ଘୋର ତପ,
କେଉଁଠାରେ କେତେକାଳ କେଉଁ ମନ୍ତ୍ର ଜପ ।
ଏହା ମାତ୍ର ପ୍ରଭୋ, ମୋତେ ଦେବଟି ଜଣାଇ
ଅନ୍ୟ କିଛି ଧନେ ମୋର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ,
କୋଟି ଅଶ୍ୱମେଧେ ଯେତେ ଧନ ହୁଏ ଦାନ
ତହିଁରୁ ଅଧିକ ତାହା ହେବ ମୋର ଜ୍ଞାନ ।
ଆଉ ଏକ କଥା ମାତ୍ର ଅଛି ଅନୁରୋଧ
ଦୁଃଖିନୀର ପୁତ୍ରଯୁଗ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅବୋଧ,
ନାହିଁ ତାଙ୍କ ପିତୃକୋଳ-ଆରୋହଣ ଭାଗ୍ୟ
ନ ଜାଣନ୍ତି ଜନ୍ମକାଳୁ ପିତୃ-ଅନୁରାଗ ।
ଜାଣିଛନ୍ତି ଜନନୀର ଜୀବନ କନ୍ଦାଇ
ବୀଣା-ତନ୍ତ୍ରୀ ସହକାରେ ରାମାୟଣ ଗାଇ,
କିଏ ନ କାନ୍ଦିବ ବହି ମାନବ-ହୃଦୟ ?
ତରୁଲତାଚୟ ଯହିଁ ହୁଅନ୍ତି ଅଥୟ ।
ତୁମ୍ଭର ଚରିତେ ନିଜେ ହୋଇ ବିମୋହିତ
ଯାଉଛନ୍ତି ଶିଶୁଦ୍ୱୟ ମହର୍ଷି ସହିତ,
କରିବାକୁ ତୁମ୍ଭ ପଦ-ପଙ୍କଜ ଦର୍ଶନ
ମନ ତାଙ୍କ ନେଉଅଛି କରି ଆକର୍ଷଣ ।
ଶୁଣାଇବେ ତୁମ୍ଭ ଗତ ଦୁଃଖର କାହାଣୀ
ଯା ଶୁନିଲେ ଦୁଃଖିନୀର ହୃଦ ହୁଏ ହାଣି,
ନ ଶୁନିଲେ ତହିଁ ପ୍ରତି ଧାଉଁଥାଏ ମନ
ନ ହୁଅଇ କରି ତାର ଔତ୍ସୁକ୍ୟ-ଦମନ ।
ଧୀରବର, ସେ କଥାକୁ ଯେବେ ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୁତି
ଆଣିବ ଯଦ୍ୟପି ଦୀନା ବୈଦେହୀର ସ୍ମୃତି,
ବୈଦେହୀର ପ୍ରଣୟକୁ ମଣିବ ସ୍ୱପନ
ଚାହିଁ ନବ ପ୍ରଣୟିନୀ-ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଲପନ ।"
ଲେଖୁଥାନ୍ତି ପତ୍ର ସତୀ ହୃଦୟବିକଳେ
ପତ୍ର ଧୌତ ହେଉଥାଏ ନୟନର ଜଳେ,
ଆଉ କି ଲେଖିବି ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ବସି
ଆସିଗଲେ କୁଶ ଲବ ମୁଦେ ହସି ହସି ।
ବୋଇଲେ, "ଗୋ ମାତଃ, ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ରଘୁପତି
ଧନ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରଣୟିନୀ ସତୀ ଭାଗ୍ୟବତୀ,
ଅଶ୍ୱମେଧ କରୁଛନ୍ତି କୌଶଲ୍ୟା-ନନ୍ଦନ
ଦୂତ ଏକ ଆସିଅଛି ଧରି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ।
ଦୂତକୁ ପଚାରି ଯାହା ହେଲୁ ଅବଗତ
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯୋଗୁଁ ଆଜି ଧନ୍ୟ ଏ ଜଗତ,

ଜନଅପବାଦ ରାମ କଲେ ବିଭଞ୍ଜନ
ପ୍ରାଣପ୍ରଣୟିନୀ ସୀତା କରି ବିସର୍ଜନ ।
ଅଶ୍ୱମେଧଯଜ୍ଞେ ସହଧର୍ମିଣୀ ସକାଶେ
କାନକୀ ଜାନକୀ ରାମ ରଖିଛନ୍ତି ପାଶେ,
ଥିଲା କି ଜନନୀ, ତାଙ୍କୁ ଦୟିତା ଦୁର୍ଲଭ ?
ଅନ୍ୟ ଜାୟା ନ ଇଚ୍ଛିଲେ ଜାନକୀ-ବଲ୍ଲଭ ।
କାହିଁଗଲେ ଜାନକୀ ମା ନ ଥିବେ ଜୀବନେ ?
ନ ପାରିଲୁଁ ଜାଣି ସେହି କଥା ରାମାୟଣେ,
ଯିବୁଁ ମା' ଦେଖିବୁଁ ରାମ କମଳ-ପୟର
ସଙ୍ଗେ ନେବି ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି ମୁନିବର ।”
କୁମାରଙ୍କ ବୀଣା-ସୁଧା-ସାଗର ଲହରୀ
ସତୀ-ଜୀବନକୁ ଦେଲା ନିମଜ୍ଜିତ କରି,
ହୃଦ ହୋଇଥିଲା ଯେଉଁ ତପ୍ତ ବାଲିମୟ
ପ୍ଲାବିଦେଲା ରାମପ୍ରୀତି-ପୟୋଦର ପୟ ।
ମନେ ମନେ ବୋଇଲେ, “ହା ! ମୁଁ ଚିରପାପିନୀ
ଲେଖୁଥିଲି ଭାଷା ପ୍ରଭୁ-ହୃଦୟ-ତାପିନୀ,
ମୁଁ ସିନା ଅବଳା ଅତି ଦୁର୍ବଳହୃଦୟା
ଅନନ୍ତ ଅଗାଧ ମୋର ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଦୟା ।
ଅପରାଧ କ୍ଷମ ନାଥ, କ୍ଷମାର ସାଗର
ବିଧି କଲା ମୋତେ ତୁମ୍ଭ ହୃଦୟର ଗର ।”
ବୋଇଲେ ଲୁଚାଇ ପଦ୍ୱ ପ୍ରକାଶି ହରଷ
“ଯାଅ ବତ୍ସେ ! ଦେଖି ରାଜ-ପୟର-ସାରସ ।
କହୁଥିଲେ ତାତ, ତହିଁ କହିବ ସଙ୍ଗୀତ
ସ୍ୱଭାବେ ଅଟଇ ତାତ ପୀୟୁଷ-ସମ୍ମିତ,
ପୁଣ୍ୟମୟ ଯଜ୍ଞକ୍ଷେତ୍ରେ ହୋଇ ସୁଧା-ସ୍ରୋତ
ହୃଦୟେ ହୃଦୟେ ହୋଇଯିବ ଓତପ୍ରୋତ ।
ଡାକିଲେ ରାଘବ ଯିବ ତାଙ୍କ ସନ୍ନିଧାନେ
ବନ୍ଦିବ ଚରଣେ ଭକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଣିଧାନେ,
ଦେଖିବ ତହିଁରେ ତାଙ୍କ ଅବରଜଦ୍ୱୟ
ତାଙ୍କ ପଦେ ପ୍ରଣମିବ ଦେଖାଇ ବିନୟ ।
ରାଜମାତାଙ୍କର ପୂତ ଚରଣ-କମଳ-
ରଜ ଶିରେ ଘେନି ପ୍ରାଣ କରିବ ସଫଳ,
ଜାନକୀ-ଭଗିନୀ ତିନି ଥିବେ ତାଙ୍କ ପାଶେ
ବନ୍ଦିବ ଚରଣ ତାଙ୍କ ଜାନକୀ ବିଶ୍ୱାସା ।
ପଚାରିବେ କେହି ଯେବେ କାହାର ନନ୍ଦନ
ଉତ୍ତରେ ବୋଲିବ, ଆମ୍ଭେ ତପସ୍ୱିନୀ ଧନ ।ବ୍ଜ

କୁମାରଙ୍କୁ ହୃଷ୍ଟ କଲା ମେତାଙ୍କ ବଚନ
ନବ କୌତୂହଳେ ତାଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ମନ ।
ଭୋଜନେ ଶୟନେ ଆଉ ନ ହେଲା ଆଦର
ହୃଦେ ନୃତ୍ୟ ହେଲା ରାମ-ପ୍ରଶଂସାବାଦର,
ରାମକଥା କୁହାକୁହି କରି ପରସ୍ପର
ନିଦ୍ରା-ଅଭିଭୂତ ହେଲେ ଉଭୟ ସୋଦର ।
ଜାନକୀ ଜୀବନ ପତିଭକ୍ତି-ନଦୀରୟେ
ଭାସୁଥାଏ ଭ୍ରମୁଥାଏ ଆବର୍ତ୍ତେ ଅଥୟେ,
କୋଳେ ଆଣିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ନିଦ୍ରାର ଶକତି
ନ ହେବାରୁ ଜଣାଇଲା ଯୋଗମାୟା କତି ।
ବୋଇଲା, “ଦେବୀ ଗୋ ଆଜି ଜାନକୀ-ଜୀବନ
କରିଛି ମାନବୀ-ହୃଦ-ସୀମାକୁ ଲଙ୍ଘନ,
ବାରବର୍ଷ ହେଲା ଶଯ୍ୟା ପ୍ଲାବି ନେତ୍ରନୀରେ
ଥରେ ହେଲେ ଆସୁଥିଲା ମୋ କୋଳକୁ ଧୀରେ ।
ଆଜି ଯେତେ ସୁମଧୁରେ କରୁଛି ଆହ୍ୱାନ
ନ ଶୁନି କରୁଛି ସ୍ୱର୍ଗରାଜ୍ୟକୁ ପ୍ରୟାଣ,
ନୟନ-ପ୍ରତିମା ତାର ଯେ ବେନି କୁମର
ଏହିକ୍ଷଣି ହୋଇଯିବେ ନୟନୁ ଅନ୍ତର ।
ଦଶଦିଗ ହେବ ତାକୁ ଅନ୍ଧକାରମୟ
ଏ ଜୀବନେ ନାହିଁ ତାର ସୁଖ-ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ,
ପତିପ୍ରାଣା ହୋଇ ତାର ହେଲା କେଉଁ ଫଳ ?
ଦେଖୁ ତ ଦୁଃଖିନୀ କର ଭବିଷ୍ୟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।
ପ୍ରାଣ-ଆଳବାଳେ ନେତ୍ରଜଳ କରି ଦାନ
ଅବଳା ରଚିଲା ପତିଭକତି-ଉଦ୍ୟାନ,
ନ ଫୁଟିଲା ଫୁଲ ତହିଁ ନଫଳିଲା ଫଳ
କହ ତ ଜୀବନ ହେବ କି ଘୋର ବିକଳ ?”
ଯୋଗମାୟା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ,“ଚାଲ ଲୋ ସଜନି
ଶେଷ ହୋଇ ଆସିଲାଣି ଶୀତଳା-ରଜନୀ,
ଏବେ ଯାଉଁ ବେଗେ ଦୁହେଁ ସତୀ-ସନ୍ନିକଟ
କରିଦେବା ତା ଭବିଷ୍ୟ ରହସ୍ୟ ପ୍ରକଟ ।”
ନିଦ୍ରା ସହ ଯୋଗମାୟା ଆସିଲେ ସତ୍ୱରେ
ପଶିଲେ ଜାନକୀ-ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀର ଭିତରେ,
ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜ୍ୟୋତିରେ ହେଲା କାନନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୌରଭେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ମହୀତଳ ।
ସୌରଭେ ଜାନକୀପ୍ରାଣ ହେଲା ପୁଲକିତ
ପ୍ରଭା-ପ୍ରଭାବରେ ହେଲା ନେତ୍ର ନିମୀଳିତ,

ଦିଶିଲା ଜାନକୀ ହୋଇଛନ୍ତି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟୀ
ତାଙ୍କ ଜ୍ୟୋତି ଆଲୋକିତ କରୁଅଛି ମହୀ ।
ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ୍ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରତ୍ନ-ସିଂହାସନେ
ବସିଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଘେନି ପ୍ରସନ୍ନ ଆନନେ,
ରାମଚନ୍ଦ୍ରକୋଳେ କୁଶ, ସୀତାକୋଳେ ଲବ
ଛତ୍ର ଧରି ପାଶେ ଉଭା ଊର୍ମିଳା-ବଲ୍ଲଭ ।
ଚନ୍ଦ୍ରିକା-ଧବଳ ଚାରୁ ଚାମର ଚାଳନ
କରନ୍ତି ଭରତ କରି ସ୍ୱଧର୍ମ ପାଳନ,
ଶିଖଣ୍ଡି-ଶିଖଣ୍ଡ ଜାଳେ ରଚିତ ବ୍ୟଜନ
କରେ ଧରି ଶତ୍ରୁଘନ କରନ୍ତି ବୀଜନ ।
ସଭିଙ୍କ ଜୀବନ-ଜ୍ୟୋତି ଭବିଷ୍ୟମୁଖରେ
ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ ସ୍ରୋତରୂପେ ବହୁଛି ପ୍ରଖରେ,
କୋଟି କୋଟି ନରନାରୀ ମହାତୀର୍ଥ ଜ୍ଞାନ
କରି ସେ ପବିତ୍ର ସ୍ରୋତେ କରୁଛନ୍ତି ସ୍ନାନ ।
ଚାଲିଛି ସୁଦୂର କାଳ-ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରତି ଧାର
ବେଳୁବେଳ କରି ନିଜ ଆକାର ପ୍ରସାର,
ଉପରୁ ଅମରଗଣ ବିଦ୍ୟାଧରଗଣ
କରୁଥାନ୍ତି ମନୋହର କୁସୁମ ବର୍ଷଣ ।
ଅମର ଅସୁର ନାଗ ନର ଅପସରା
"ଜୟ୍ ସୀତା ରାମ" ନାଦେ ପୂରାଇଲେ ଧରା,
ଘରେ ଘରେ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ନଗରେ ନଗରେ
ନଦୀ ନାବେ ସିନ୍ଧୁ ପୋତେ କନ୍ଦରେ କନ୍ଦରେ
ରଜନୀ ବାସରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରଭାତ ସମୟେ
ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ଧନୀ ଧନହୀନର ହୃଦୟେ,
ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଅଛି "ଜୟ୍ ସୀତା ରାମ"
ଚାହିଁ ମୁଗ୍ଧ ହେଲେ ସତୀ ଲଳନା-ଲଲାମ ।

— — —